

MILLISEL NAISEL ON ÕIGUS SÜNNITADA? PILK 1990. AASTATE TEISE POOLE PEREKONNADISKURSUSELE EESTIS

Inga Toom

Käesolev artikkel on valminud 2004. aasta kevadel Tartu Ülikooli etnoloogia õppetoolis kaitstud bakalaureusetöö *Eesti perekond ja lapse sünd. Väärtushinnangut kujunemine avalikes tekstides 1990. aastatel: kultuurianalüütiline vaatepunkt* ühe peatüki alusel. Minu lõputöö uurib eesti perega seotud teemade käsitlemist 1990. aastate avalikes tekstides¹ ning muutusi, mis on selle kümnendi sees aset leidnud. Peatükk üksikemadest sobib hästi peegeldama ka kümnendi perediskursust laiemalt, kuna tegu on küsimusega, mille juures põimuvad selgelt nii sotsiaalpoliitilised kui ideoloogilised aspektid.

Vaadeldes üksikemade teema kajastamist avalikes tekstides 1994.–1999. aastani, uurin nii üksikemade kui ka üldisemalt perekonna diskursuse problemaatikat ühiskondlike arengute kontekstis. Näitan, kuidas on teemat käsitletud erineva suunitlusega tekstides, nii pere- ja naisteajakirjas kui ka üleriigilises päevalehes. Käsitlen tekste lähtuvalt nende dialoogilisest olemusest ning interpreteerin teksti kui semiootilist stiimulit, mis suudab mõjustada ühiskondliku diskursust. Nii moodustub metakommunikatsioon, mille juures tekst genereerib uute tekstide sünni ja mõtestub ka ise uute tekstide abil uuesti (vt Torop 2000: 48).²

¹ Mõiste „avalik tekst“ selgitamiseks kasutan Maarja Lõhmuse definitsiooni: avalik tekst on üldsusele mõistetav ja kollektiivse suunitlusega tekst. Soovitav mõju kirjutatakse teksti sisse tähenduste abil. (Lõhmus 2002: 27).

² Ideoloogiat käsitlen Teun van Dijki definitsiooni järgi kui sotsiaalsete representatsioonide alust, millele grupi liikmed toetuvad. See tähendab, et ideoloogiad võimaldavad inimestel korrastada sotsiaalsete uskumuste paljusust, määratleda neid oma grupi väärtushinnangutest lähtuvalt ning kujundada nii oma käitumisstrateegiad. (Van Dijk 1998: 8).

Artiklis vaadeldavat perioodi, 1990. aastate teist poolt, on Marju Lauristin ning Peeter Vihalemm määratlenud taasiseseisvumise kontekstis majandusliku ja kultuurilise stabiliseerumise perioodina. Sellele on muuhulgas iseloomulikud ka sotsiaalpoliitika detsentraliseerimine ning riigi funktsioonide nõrgenemine. Sümbolilise keskkonna juures avaldus see läänelike tarbimismallide omaksvõtmises ja meedia kaudu võimendamises. (Lauristin & Vihalemm 1998: 699–700). Järjest langeva sündivusega seoses hakatakse rääkima üha enam demograafilisest kriisist.

Tarbijaühiskonnale iseloomulikes reklaamides demonstreeritakse potentsiaalsele ostjale enamasti perekonda, milles on kaks vanaemat ja lapsed. Sama sõnumit antakse edasi tegelikult ka muudes valdkondades: näiteks pakuvad kultuuriasutused (muuseumid, teater jne) enamasti soodsamat perepiletit, mis on mõeldud kahele täiskasvanule koos kahe lapsega. Sama seaduspära laieneb Eesti ühiskonnas ka näiteks tuludeklaratsioonide täitmisel, kus seaduslikus kooselus abielupaar saab deklareerida ühiselt ning maksuvaba summa kehtib lisaks kahele täiskasvanule ka alates kolmandast lapsest. Klassikalist perekonnamudelit on universaalse printsiibina kehtestanud sellekohane subjektiivsete ja objektiivsete kategooriate sõltuvusring (vt Bourdieu 2003: 158–159). Sellest on saanud valdav mudel, mida toetavad kognitiivsed ja normatiivsed ettekirjutused. Nende järgi eeldab ühiskond endastmõistetavalt teatavasse ikka jõudnud naiselt abikaasa ja laste olemasolu ning üksiku naise staatus ei võimalda sageli tunda ennast täisväärtuslikuna (näiteks seltskondlikel üritustel) ning vallaline naine on seega otsekui ebatäiuslik sotsiaalne olend. (Samas: 157–158). Nõukogude Liidu kui totalitaarse režiimi puhul oli iseloomulik juriidilise abielu soosimine hüvede jaotamise abil (Hansson & Kelam 2000: 42). Kuna riik kontrollis pereelulisi otsuseid, oli seaduslikult registreeritud perekond paremini kontrollile allutatud. Nõukogude ajal räägiti perekonnast kui „ühiskonna algarakesest“, kuid suurem osa vastutust langes sealjuures naise õlgadele. Nii oli nõukogude naise ülesandeks kanda nii eraelulisi kui ka meestega võrdselt ametialaseid kohustusi.

1990. aastate alguses tõsteti „eestiaeget“ maailma taastades au sisse konservatiivne ideoloogia. Soovides vastanduda nõukogudeaegsele kohustusele rutata tööle mõnekuuse lapse juurest, oli vabamisperioodil üks eesti naiste soove saada võimalus kodus olla ja

kasvatada lapsi. Sellises peremudelil jäetakse isale töölkäija-rahateenija roll, kusjuures kõlavad tõsimeelsed üleskutsed maksta isadele suuremat töötasu, võimaldamaks pereemal kodule pühenduda (vt nt Soomets 1992).

Muutused kooseluvormides 20. sajandi viimastel kümnenditel

Eestis muutus vabaabieliu arvestatavaks alternatiiviks registreeritud abielule 1990. aastatel. Suundumuse taga on ühelt poolt religiooni tagasihoidlik mõju Eesti ühiskonnas, kuid samas ka võimalike omandiga seotud probleemide nõrk teadvustamine. (Kutsar & Tiit 2002). Kui vaadelda aga abielus ja vabaabielus inimesi ühtse rühmana, on – hoolimata abielude registreerimise vähenemistendentsist 1990. aastatel – püsinud (vaba)abielus inimeste osakaal aastakümne jooksul üsna muutumatuna (Kelam 2001: 17–18). Samad tendentsid tulevad ilmsiks ka väljaspool abielu sündinud laste puhul: nendest valdava osa moodustavad vabaabielist sündinud lapsed (Derman 2001: 55).³

Kõnekeeles kutsutakse üksikemaks vallalist naist, kes toob ilma isata lapse. Tegelikuses ei moodusta üksikemad aga üheselt määratletavat gruppi. Elanikkonnaküsitluse *Eesti 98* andmetel moodustasid üksikemad viiendiku kõigist alaealiste lastega emadest, nende hulgast omakorda oli kõige suurem grupp lahutatud (ka ametlikult lahutamata, kuid mehest eraldi elavaid) naisi, neile järgnesid vallasemad ja lesed. (Derman 2001: 56).

Seega on nüüdisaja arenenud, individualistlikele väärtushinnangutele orienteeritud ühiskonnas sõltumatuks muutunud traditsiooniliselt üksteisega põhjuslikult seotud olnud sündmustejada: abiellumine – seksuaalsuhe – lapse eostamine – lapse sünd. Selle aluseks on väärtushinnangute ja moraalitavade muutumine, mis on seotud naise seisundi muutumisega egalitaarsuse suunas (Kutsar & Tiit 2002). Traditsiooniline perekond allub aga meesdominandile ning selle alusel on kujundatud sotsiaalne perekonnaterviku loogika (Bourdieu 2003: 164).

³ 1990. aastatel oli isa sünnitunnistusel tuvastamata umbes 15% lastest ning see arv püsis kümnendi jooksul üsna muutumatuna (Derman 2001: 55).

Järgnevalt vaatleni mõningaid 1990. aastatel ilmunud tekste, millega püüti meesdominanti kas (taas)kehtestada või lammutada.

1994: üksikema kui antisotsiaalne olend

Kahaneva iibe ja tarbimisele suunatud ühiskondlike arengute tingimustes polnud pereteemad ajakirjandusväljaannetes väga sagedased. Pereteemast meelsamini tutvustati seltskonnakroonikat ning ajakirjandusväljaannetesse tekkisid „Elu“ rubriigid. Kui nõukogude ajal ja iseseisvusaastate algul käsitleti pereteemasid ennekõike ajakirjas *Nõukogude/Eesti Naine*, siis 1994. aastast hakkas ilmuma ajakiri *Pere ja Kodu*. Ajakirja sihtgrupiks sai noor pere, kus kasvamas väikesi lapsi.

Uue ajakirja neljandas numbris ilmus Agne Naruski kirjutatud lugu „Ema ja laps – perekond või mitte?“.

Naruski tekst räägib üksi väikest poega kasvatavast 22aastasest Jannest. Kuna Jannet toetavad tema vanemad, tõdeb Janne vaid repliigina, et üksi elades ta rahaga välja ei tuleks (Narusk 1994: 26). Nii ongi Janne loo keskmes arutelu vallasemadusest kui võrdväärsest valikuvõimalusest: „Ma kavatsen oma perekonda veelgi suurendada. Aga nüüd enam ei ole ma nõus sellega, et oma armsa lapsega saan kaasa laisa ja resigneerunud Diivanipadja. Kui vähegi võimalik, väldin seda. [...] Olen veendunud, et tulevikus, kui inimesed harjuvad spermapanga mõistega, lisandub vallasemasid veelgi.“ (Sammas).

Janne lugu tekitas ajakirja lugejate hulgas elava vastukaja, eriti vallasemade endi hulgas. Erinevalt Janne loost tõstus neis teravalt just riikliku toetuse nappuse teema – 1994. aastal oli üksikvanema riiklik toetus vaid 60 krooni kuus. Nii kirjutab A. L. Tallinnast: „Minu sissetulek kuus on 340 krooni kahe inimese kohta ja näiteks maikuu korteriüür (vaatamata kõigile eluasemetoetustele) 94 krooni. Olen küll teinud mõningaid töid [...], ent neid on vähe ja juhuslikult. Mul pole ka vanemaid ega sugulasi, niisiis on ainus võimalus kuidagi viisi hinge jääda sõprade-tuttavate abi. Küllap saate isegi aru, et selline elu ei tee kedagi leebeks. Olen täiesti antisotsiaalne olend, kellel puudub isegi õigus arstiabile, kuna mul pole haigekassa kaarti.“ (*Pere ja Kodu* 1994, nr 9).

Ajakiri on küsinud arvamust ka mitmelt eksperdilt, nii psühholoogidelt-nõustajatelt kui ka riigiametnikelt. Sotsiaalministeeriumi nõunik Helle Niit põhjendas riigi väikest abi ohuga, et vallasema staatusega võidakse manipuleerima hakata. Nõnda soovitas nõunik Niit vallasemadel organiseeruda ning otsida ettevõtteid-sponsoreid, kes nõustuksid toiduaineid ja rõivaid omahinnaga müüma. (Kõnnussaar 1994: 26). Psühholoog Ene Tarn näeb küll kohati ohtu üksikemade ühiskondlikus marginaliseerimises: „Praegu meie riigi poolt antav 60-kroonine toetus kuus näitab Eesti Vabariigi hoiakuid erinevate sotsiaalsete gruppide suhtes. Selline suhtumine ei ole demokraatlik. [...] Nii kuninga kui kingsepa laps vajavad sooja tuba, täisväärtuslikku toitu, jalanõusid, arstiabi ja armastust.“ (Tarn 1994: 25). Teisalt peab Tarn ideaaliks siiski kahe vanemaga perekonda, tödedes: „Vallaslapsed on tagajärg, mitte põhjus. Probleemi lahendamiseks tuleb kõrvaldada need põhjused, mis soodustavad väljaspool abielu sündivate laste ilmaletulekut.“ (Samas).

Tarni ja Niidu seisukoha järgi on seega siiski normiks kahe vanemaga perekond ja üksikvanem on kõrvalekalle, mida ei ole vaja riiklikult suuremate toetuste abil soosida. Samas kaitsevad *Pere ja Kodu* veergudel sõna võtnud üksikemad ise oma peremudelit ühe võrdväärse valikuna, mis tulevikus seoses spermapankadega veelgi enam populaarsust kogub (vt Narusk 1994: 26; *Pere ja Kodu* 1994, nr 9). 1990. aastate keskpaiga uusliberalistliku ideoloogia tingimustes, kus pere- ja sotsiaalprobleeme ei peetud tähelepanu väärivaiks, ei saavuta sellised sõnavõtnud, liiatigi veel pereajakirja veergudel, laiemat ühiskondlikku reageeringut. Üksikemad on riigi ressursside jaotamise kaudu sotsiaalselt marginaliseeritud, seda nii ülinappide rahaliste toetuste kui ka näiteks haigekassakaardi puudumise tõttu (abielusel emal oli lapsehoolduspuhkuse ajal võimalik saada haigekassakindlustus abikaasa töökoha kaudu). Rahanappus piiras ka juurdepääsu kommunikatsioonile, takistades koguni sugulaste ja sõpradega suhtlemist (vt Derman 2001: 60). Ka sotsiaalküsimustega tegelevad riigiametnikud näitavad üles küll kaastunnet, kuid esinevad siiski moraliseerivalts ning traditsiooniliste väärtuste kaitsjaina üksikvanemate kui „sotsiaalsete teiste“ vastu, kes soovivad ühiskonda nende arvelt sotsiaalse võrdsuse suunas muuta (vt van Dijk 1998: 68).

Priit Pullerits: üksikemad on süüdi vaesuse külvamises ja kuritegevuse levikus

11. veebruaril 1998 ilmus ajalehes *Postimees* ajakirjanik Priit Pulleritsu artikkel „Millisel naisel on õigus sünnitada?“. Pullerits tõstatab oma tekstis üksikemaduse küsimuse, mis on tema hinnangul tõusnud päevakorda naiste sotsiaalse vabanemise tagajärjel: „Teisisõnu, emantsipeerunud naised põlgavad abielukõidikuid, mis aheldavad neid muuseas ka mehe sokke küürima.“ Pullerits on küll rõõmus, et Eesti riik toetab vallasvanemaid vaid 150 krooniga kuus (tegelikkuses, nagu selgub vastukajadest sellele artiklile, oli 1998. aastal vallasematoetus 90 krooni), on aga mures, et mujal valitsev liberaalsus võib olla nakkav ning räägib ameeriklaste kogemusest, kus „sünnitavad kümned tuhanded naised ainuüksi selleks, et riigilt rohkem raha saada“. See toob aga kaasa „kriminaalse alamklassi“ suurenemise. Loomulikult ei saa keegi võtta naiselt õigust lapsi saada, kuid toetuse piiramise abil saab seda mitte soosida. „See tagaks, et lapsed sünniksid edaspidi küpsetele üksikutele naistele, neile, kes suudavad materiaalselt ja soovivad kogu hingest oma võsukese eest hoolitseda ega jäta teda riigi ülalpidada. Ja isegi juhul, kui laps sünnib noorele ja vaesele naisele, ei pea tema kasvatamine toimuma riigi raha abil. Igal lapsel [...] on isa, ja mees peab oma järelelijate ees vastutama.“ (Pullerits 1998a).

Pulleritsu tekst on kahtlemata mitmeti tähelepanuvääriv, nii oma sisu kui ka konstrueerimisprintsipi poolest. Konfliktisituatsioonis on oluline vaadelda ideoloogiatest tulenevate tõekspidamiste väljundeid ning ennekõike seda, kuidas nähakse „teisi“ (van Dijk 1998: 68). Teine, nemad – need on Pulleritsu jaoks kitsamalt üksikemad (nende hulgast eriti kontingent „noored ja vaesed“), kuid laiemalt ka „emantsipeerunud naised, kes põlgavad abielukõidikuid“. „Sotsiaalsed teised“, kes on Pulleritsule märklauaks, moodustavad *out*-grupi⁴ (van Dijk 1998: 225), kellest räägitakse ning kellele pöördumine ka kaudselt suunatud on: „Nimelt: üksikemad on süüdi vaesuse külvamises ja kuritegevuse levikus“ (Pullerits 1998a). Nõnda on loodud

⁴ Mõisted „*in*-“ ja „*out*-grupp“ on seotud „meie“ ja „nende“ ühiskondliku määratlemisega kultuuri sees. *In*-grupp rõhutab oma diskursiivses praktikas *out*-grupi juures hinnanguid, mis võimaldavad viimaseid kergesti sotsiaalselt „sildistada“ (vt van Dijk 2000).

ideoloogilise vastase kuju ning Pullerits on lisaks üksikemadele laiendanud seda ka emantsipeerunud naistele laiemalt. Oma ideoloogilisi seisukohti väljendab autor otse, väljendades varjamatult, mille eest seistakse (vt van Dijk 1998: 239).

Keda esindab Pullerits ise? Tekstis loob ta positiivse pildi lastest, „kellel on nii ema kui isa“ (Pullerits 1998a). Kuid tegelikult ei tule ka hilisema diskussiooni käigus välja, missugune on see huvigrupp, kes on need inimesed, keda Pullerits esindab. (Nii jääb vähemalt mulle isiklikult mulje, et tegu on imporditud ideoloogiaga – seda tõendavad ka autori viited ameerika sotsiaaluuringutele –, mis tegekkuses eesti ühiskonnas (avalikku) toetust ei kogu.) Võib väita, et ta kaitseb traditsioonilist perekonnamudelit, laiemas plaanis konservatismi.

Konservatism toimib käesoleval juhul metatasandi ideoloogiana. Kultuuriliste ideoloogiate juures on konservatiivsel metaprintsiibil kaks võimalikku väljundit: riigi minimaalne sekkumine ühtedes valdkondades (haridus, meedia, religioon) ning aktiivne sekkumine, näiteks karmide seaduste kehtestamise kaudu, teistes, moraalinorme puudutavates valdkondades (perekonnaväärtused, seksuaalsus) (van Dijk 1998: 265). Pullerits niisiis näebki vallasemas, eriti noores ja majanduslikult vähekindlustatus, ohtu ühiskonna moraalile: uurimused näitavad, „et üksikvanemate lastest saavad sagedamini narkomaanid, kurjategijad, vaesed, töötud ja kodutud kui ema-isa käe all kasvanud lastest“ (Pullerits 1998a).

Oma seisukohtade kinnituseks kasutab autor fraase, nagu „Lääne sotsioloogide ja poliitikute avastus“, „sajad teadlased, kes on uurinud“, „Eesti asjatundjad möönvad“, „lisaks näitavad uurimused“ jne.

Analüüsides Pulleritsu teksti, võib seega väita, et autor on kasutanud mitmesuguseid klassikalisi ideoloogilisi mõjutusvõtteid kultuurilise konservatismi raamides: ta on varjamatult patriarhaalne ja uusliberaalne. Statistikat esitatakse valikuliselt ja umbmääraste viidetega. Stilistiliselt on tegu emotsionaalse tekstiga, vastandamises keskendub Pullerits negatiivsele *out*-grupi portreeterimisele. (Vt van Dijk 1998: 312.)

Vastukaja Pulleritsu tekstile

Pulleritsu tekst tekitab elava vastukaja (mis oli ilmselt autori eesmärk). Põhimõtteliselt võib jagada reaktsioonina ilmunud tekstid kaheks: osa neist lähtub Pulleritsu kehtestatud „õigest“ perekonnamudelist ning peab üksikemadust (enese)õigustamist vajavaks. Teine osa polemiseerib algtekstiga seevastu sisuliselt. Tähelepanuväärseim on neist ilmselt Veronika Kalmuse (esineb oma kirjutises kui „sotsioloogia ja meediateaduse magistrant“) vastulause. Teistest (nais)sõnavõtjaist erineb Kalmus just seetõttu, et vastab Pulleritsule eksperdina ning kasutab osaliselt ka vastavat (populaar)teaduslikku keelt. Enamik (avaldamist leidnud) kirjadest käsitleb Pulleritsu seisukohti vastandlikust – üksikema – ning ka laiemalt humanistlikust vaatepunktist, kuid sageli ei suudeta Pulleritsu jõulisest stiilist ja patriarhaalsusest päriselt distantseeruda (vt Lang 1998; Pilli 1998; Loom 1998). Nii kirjutab Tiina Lang: „Naisteajakirja toimetajana olen veendunud, et ükski naine ei taha oma lapsi üksi kasvatada ega vallaslapse muretseda (jube vastutus ja koormus) [...] Naised, teadagi, ei ole meestega samavõrd egoistlikud (nii mõtlemises kui asjalises argielus), et nad ei tahaks midagi jagada. Õrnust, soojust, armastust, aga ka raha, teadmisi, elukogemust. Ja nad tahavad kindlasti kellegi eest hoolitseda.“ (Lang 1998). Kuigi Lang väidab, et „naine soovib enda kõrval näha sama sotsiaalse staatusega meest, keda tal oleks põhjust imetleda, hinnata ja suhtuda temasse vähemalt kui võrdväärsele partnerisse“, kannab tema sõnavõtt tegelikult tugevalt naise müstifitseerimise pitsereid ning mõneti võib öelda, et ka toetab traditsioonilisi soorolle. Ühest küljest rõhutab autor küll seda, et Eestis on kujunenud „rongaisade paradisi“ ja „meestel puudub sage li vastutus- ja kohusetunne“, kuid samas on ta stiil „pehme“ ja suunatud pigem nais(teajakirja)- kui meeslugejale: „... usaldagem ühiskonnas naise vastutust elu ees ja ärgem ehatagem neid stiilis „Millel naisel on õigus sünnitada?““ (Lang 1998).

Tegelikult ei lammuta ükski neist tekstidest Pulleritsu konstrueeritud vastandust – traditsiooniline patriarhaalne perekond (kui vääratus iseenesest) *versus* üksikema lapse/lastega kui perekond, kusjuures viimane ei kujuta endast võrdväärset alternatiivi esimesele.

Teises osas vastukajadest Pulleritsu algtekstile kehtestab ennast traditsioonilise perekonna kõrvale võrdväärseks ka üksikema. Nii

kirjutab Evelin Silgo (määratleb ennast „noore, veel vallalise ja lastetu naisena“): „Mis õigust on meestel taunida noore terve naise soovi sünnitada laps? [...] Loota, et igale last soovivale naisele jätkuks vastutustundlikke, mõistvaid ja viinaveata elukaaslasi, on naiivne, kuni püsib praegu Eestis valitsev suhtumine lastesse kui rikaste eralõbusse.“ (Silgo 1998).

Samuti ei pea ainukehtivaks traditsioonilist perekonnamudelit kahe lapse üksikema I. Kütt: „Ma ei eita abielu. Kuid kohusetundest abiellumist ei pea ma õigeks. Ma ei leia, et inimesega peaks koos elama lihtsalt selleks, et teised saaksid seda nimetada „õigeks perekonnaks“.“ (Kütt 1998).

Pulleritsule oponentide kõige jõulisemalt Veronika Kalmus. Nii viib Kalmus diskussiooni metatasandile, kuivõrd Pullerits ise on ennast määratlenud ühelt poolt kui „ajakirjandusõppejõud“, kuid teisalt võtab sõna kodanikuna, kes kutsub ühiskonda üles mitte soodustama „seda, mis teda õõnestab – ja see on vallaslaste arvu suurenemine“ (Pullerits 1998a). Kalmus ennast eraeluliselt ei määratle, seega võib tema teksti vaadata kui metateksti Pulleritsu algteksti suhtes, mis dekonstrueerib sealse ideoloogia. „Meie-nemad“ vastanduse toob Kalmus sissejuhatuses: „Kahtlemata tundsid paljud edukad vallaslapsed, tublid üksikemad ning muidu avatud meelelaadiga inimesed end Pulleritsu artiklist solvatuna“ (1998).

„Pulleritsu artikkel on konstrueeriva ajakirjanduse hea näide. Arvukatest sotsioloogilistest uurimustest on kirjeldamiseks valitud üksnes need, mis toetavad autori implitsiitset konservatiivset maailmavaadet ning viivad vulgaarsotsioloogiliselt jämedatele üldistustele [...] Ometi on ka teistsuguseid uurimistulemusi, mis kinnitavad, et vallaslapsena sündimise ja hälbiva käitumise või heidikluse vahel ei ole statistilist seost.“ Pulleritsu poolt väljatoodud uurimused vallaslastest kui potentsiaalsest kriminogeensetest kontingendist on autori sõnul kehtivad Ameerika mustanahaliste getode kohta (samas). Kalmus räägib ka perekonna kui institutsiooni nõrgenemisest kaasaajal ning üksikvanemaga perekonnast kui alternatiivist moderniseerunud ühiskonnas ning peab neile vajalikuks riigipoolset toetust ning ka tulumaksusoodustust. Samuti toob autor uue argumendina sisse iibetemaatika: „Lõppude lõpuks on meie niigi negatiivse iibega rahva tulevikku silmas pidades kasulik, et ka paljud üksikud naised pi-

gem sünnitaksid ning oma lapse(d) (kasvõi riigi toetusel) üles kasvataksid, kui et needki lapsed sündimata jääksid.“ (Samas).

Kalmus süüdistab ka Pulleritsu ajakirjanduseetika rikkumises, kuna viimane on „materdanud neid, kes senini vaiksematest vaiksemad“ (samas). Paradoksaasel moel on Pullerits oma artikli abil siiski aidanud kaasa üksikemade pääsule massimeediasse, olgugi et vajaduse kaudu oma isiklike valikuid põhjendada.

Kalmus esineb oma seisukohavõtuga eksperdina. Samas kasutab ka Kalmus „meie-nemad“ vastandust ja retoorilisi kujundeid: „Kurb on tõdeda, et ajal, mil arenenud maailm üritab liikuda suurema sallivuse ning sotsiaalse elu nähtuste paljususe suunas, püüavad teatud ühiskonnagrupid arvamuse kulgu takistada ning rongi tagurpidi liikuma pöörata. Teadlikult või ebateadlikult on ka Priit Pullerits asunud niisuguste rööpaseadajate kilda.“ (Kalmus 1998). Ka siin on antud „meie” positiivsete ja „nemad” negatiivse iseloomustavate joonte kaudu.

Selle diskussiooni viimane tekst ilmus taas Pulleritsult (1998b), sealjuures tuleks huvitava asjaoluna välja tuua, et tekst ilmus rubriigis „Kiri toimetajale“, mis asetas Pulleritsu justkui samale tasandile tema esimesele tekstile reageerinud lugejatega. Kirjutis on lühike ning võtab põhimõtteliselt uuesti kokku autori esimeses tekstis toodud seisukohad. Seega moodustus Pulleritsu esitatud seisukohtadest piltlikult raam teisele, vastandlikule vaatenurgale. Ning ehkki vastukajadest polnud ainsatki, mille autor oleks Pulleritsu seisukohti selgelt toetanud (välja arvatud ehk Einike Pilli, kes mõtestas algteksti lahti kristlikust uusususndlikust dogmaatikast johtuvalt – vt Pilli 1998), tõusid Pulleritsu tekstid ometigi esile. Tekstiliste konfliktide puhul on määravaim, kelle tekst ja missuguse struktuuriga pääseb esimesena võitlusväljale ning hilisemad tõlgendused on kujundava iseloomuga (Lõhmus 2000: 154). Seda tõendas ka mitmete Pulleritsi oponentide (tahtmatu) püüd tavapärasest erinevat peremudelit õigustada, mitte aga esitada jõulisi alternatiive.

Pulleritsi kahe raamteksti ideoloogilise sõnumi – mida üldiselt võiks määratleda eelpoolkirjeldatud neoliberaalse konservatismi-na – puhul on tähelepanuväärne tegur nende varjamatu küünilisus. Selle õigustamiseks esitab autor ideoloogia, kus nähakse end siiski hea ja eetiliseks (vt van Dijk 1998: 72–73). Nii väidabki Pullerits end seisvat nii lapse kui ka riiklike huvide eest: „Esiteks, lapse vaa-

tevinklist on parim, kui ta sünnib vanematele, kes jaksavad kasvata-da temast väärrika ja tubli inimese; teiseks, riik ei pea kellelegi isaks hakkama“ (Pullerits 1998b).

Pulleritsu tekstid on sobiv illustratsioon Iivi Masso seisukohale, mille kohaselt iseloomustas 1990. aastaid Eestis võõraste ideede va-likuline omaksvõtt. Erinevatest ühiskondadest võeti omaks küll eri-nevaid edukusemudeleid, kuid samas püüti naeruvääristada sealseid võrdõiguslikkusele suunatud ning sotsiaalpoliitilisi ideid. (Masso 2001: 165).

Seega toimus küll põhimõtteliselt diskussioon kahe erineva huvi-grupi vahel, kuid kaasaegses kommunikatsiooniühiskonnas omab võimu ideoloogilise kehtestamise kaudu just see grupp, kellel on pa-rim juurdepääs meediale ja avalikule diskursusele, ning seega kuu-lub neile ka diskursiivne mõjujõud (van Dijk 1998: 162–163). Pulleritsul kui meediaväljaandega seotud isikul oli kahtlemata eelis oma seisukohtade kehtestamisel ning seda eelist ei jätnud ta kasuta-mata. Nii jäi kõlama just Pulleritsu probleemipüstitus ning ka hili-sem kokkuvõte, ehkki valdav osa diskussiooni piirides avaldatud tekstimassist sellele oponeeris.

„Praaknaine“ või „rongaisa“? Barbi Pilvre laiendab diskussiooni⁵

Ajakirja *Eesti Naine* 1999. aasta juuninumbris ilmus Barbi Pilvre artikkel „Kas üksikema on praaknaine?“. See tekst laiendab oluliselt üksikemadega seotud küsimusi. Toimub ka nihe huvigruppide esita-mises. Pilvre vaatleb olukorda üksikemade positsioonilt ning vastan-dab seejuures üksi lapsi kasvatava naise ning laste bioloogilise isa.

Pullerits nägi oma tekstides potentsiaalset üksikema emantsipee-runud naises („emantsipeerunud naised põlgavad abielu köidikuid, mis aheldavad neid muuseas ka mehe sokke küürima“ – Pullerits 1998a), kes ei ole suuteline täitma abielunaise rolli. Selline suhtumi-ne on 1990. lõpuaastate Eestis levinud, väidab Barbi Pilvre oma ar-tiklis. Ühelt poolt on tegu tõepoolest ühiskonna materiaalse toetuse kasinusega, kuid sellest suurem probleem on siiski ühiskonnas valit-sev suhtumine, kirjutab Pilvre. „Sageli leitakse, et üksikuks jäänud

⁵ Kui alalõigus pole viidatud teisiti, on kõik siinsed viited Pilvre 1999.

naised on kas liiga vähe kuulekad, liiga iseseisvad, liiga nõudlikud, et leida endale mees või osata teda hoida, või siis on lihtsalt naisena viletsad praaknaised. Oma viga, kui nüüd vaesuses virelevad.“

Pilvre toob välja ka rongaisade teema. „Igal lapsel on olemas bioloogiline isa, igal „praakperekonnal“ peaks kuskil ringi uitama teine toitja, „praaknaisel“ olema (endine) mees.“ Eelnevalt vaadeldud diskussioon puudutas seda teemat vaid möödaminnes. Nii tõeses küll Pullerits, et „iga mees peab oma järeltulijate eest vastutama“ (1998a), kuid sellega oli mehe rolli teema ka ammendatud. Teema kerkib põgusalt esile veel ka Tiina Langi tekstis: „Naised on muutunud liiga uhkeks, et bioloogiliselt isalt lapse jaoks kasvõi kohtu kaudu raha nõuda – vastikult alandav!“ (1998). Seega võib väita, et kui-igi üldiselt arvatakse, et mees peaks oma laste eest (vähemalt materiaalselt) hoolt kandma, puudub mehhanism, kuidas seda ema eneseväarikust haavamata tegelikult korraldada. Lisaks naiste uhkusele on siin olulisem takistus tulude varjamine, mis on paljude meeste hulgas levinud. Alimentide saajaid aga nähakse sageli kasuahnetena. Sellekohaseid levinud vastuoklikke tõdemusi kinnitab ka sotsioloog Niina Derman, kelle väitel usuvad paljud inimesed, et üksikemade elu on igas mõttes raske. Samal ajal on levinud aga ka arvamus, et last üksi kasvatades lõikab naine kasu nii riigilt kui ka mehe alimentidelt ja elab paremini kui kõik teised. (Derman 1999: 56).

Nii nendib vastuseks Pilvrele oma kirjas *Eesti Naisele* „üksikema Tartust“: „Mida annab mulle kohtuotsus, kui inimene hoiab kuritahtlikult kõrvale vanemlike kohustuste täitmisest ja on võlgu nii palju. Nimelt on „isa“ kogu aeg töötü. Ei, mitte registreeritud töötü. Kohtunik ütleb, et ei anna võtta sealt, kust pole. Ma ei saa siiani aru, kuidas ei tunne riigiametnikud huvi, millest elab täisjõus mees juba nii pikka aega. Loomulikult ei maksa ta ka mingeid riigimakse.“ (*Eesti Naine* 1999, nr 8: 6). Rongaisadest Eestis 1990. aastate lõpul ühiskondlikul tasandil sisuliselt ei räägita.

Ühiskond pole ka veel küps leidmaks probleemile tegelikku lahendust, õigupoolest sageli ei teadvustatagi, et tegu on olulise ja põhimõttelise küsimusega. „See on riigiisade kohus ja seadusmeeste asi panna toimima mehhanismid, et aidata vanemat, kes kasvatab üksi last (lapsi). Alimente tuleks võtta otse palgast, selle puudumisel peaksid avanema ühiskondliku rahakoti rauad. Kust tuleks raha? Ma

ei tea. Õigupoolest polegi see minu, humanitaarharidusega naise asi. Eestimaal on piisavalt majandusanalüütikuid, juriste ja poliitikuid, kes ainult ei teadvusta nende lahendamata küsimuste pikaajalist mõju ühiskonnale ja tulevikule,“ kirjutab *Eesti Naisele* (1999, nr 8) Eestist Soome elama siirdunud „lugeja Helsingist“.

Samas on Pilvre arvates Eesti naised sageli vähenõudlikud ning harjunud ise hakkama saama, toetudes legendile „tugevast põhjamaisest naisest“. Seda müüti toetavad ka naised ise, nii näiteks räägib samal aastal intervjuus Priit Pulleritsule *Eesti Naise* peatoimetaja Katrin Streimann: „... on Eestis naisi, kes kasvatavad üksi lapsi, peavad üksinda maja, teenivad üksinda, annavad üksinda lapsele hariduse. Milline on nende hind! Ma arvan, et eesti naiste hind pigem tõuseb, sest nad on nii võimekad. [...] Näiteks mina olen selline!“ (Pullerits 1999). Selline üksikemaportree kehtib siiski tegelikkuses vaid umbes viiendikul juhtudest, nimelt nagu kinnitavad küsitluse *Eesti 98* andmed, moodustavad 19% üksikemadest tõepoolest keskmisest kõrgema sissetulekuga naised. (Derman 1999: 54). Ilmselt ei tõsta selline väide just kuigivõrd Eesti üksikemade eneseusaldust. Kuigi paljude üksikvanemate suurim probleem on materiaalne kitsikus, käib tegelikult töö 76% alaealiste lastega üksikemadest (võrdlusena: (vaba)abielus emadest 64%) – pere vaesuse tingib seega suuresti asjaolu, et naiste keskmine palk on meeste omast oluliselt madalam (Derman 2001: 57).

Kokkuvõte

1990. aastate pereprobleematikat kajastavad avalikud tekstid iseloomustavad paljuski ühiskonnas toimunud üldisemaid ideoloogilisi muutusi. 1990. aastate algul propageeriti laialdaselt konservatiivseid pereväärtusi. Samas leidis aset ka oluline sümbolilis-ideoloogiline nihe Lääne tarbimisühiskonna, hedonistlike ja individualistlike väärtuste suunas.

Kokkuvõtteks võiks üksikemade diskursuse juures välja tuua sellesse haakuvate teemade mitmekihilisuse. Teema käsitlemist kümnenendi keskpaigas võib näha kui üksikemade katset rääkida oma pere-mudelidest kui võrdväärsest valikust. Samas ei väljunud diskussioon *Pere ja Kodu* veergudelt laiema auditooriumi ette. On iseloomulik, et teema tõstatus eriti teravalt läbi meheliku vaatenurga Priit

Pulleritsu konservatiivseid pereväärtusi esile tõstva tekstiga. Samas vastavad paljud üksi lapsi kasvatavad emad sellekohasele traditsioonilisele rolliootusele, mida iseloomustavad vähesega leppimine ning vajadus oma perekonnavormi selgitada-õigustada. Kontrasti muudavad teravaks üksikemad, kes vastavad Pulleritsu positiivsele üksik-emakuvandile. Väga oluliseks tuleb pidada Barbi Pilvre 1999. aastal ilmunud teksti, ennekõike just isade küsimuse tõstatamise tõttu. 1990. aastate Eestis puuduvad nii mehhanism, mille abil laste kasvatusele panustaksid materiaalselt laste bioloogilised isad, kui ka ühiskondlik surve, et nad peaksid seda üldse tegema. Oma osa on siinjuures ka suhtumisel, et naisel ei sobi (kohtu kaudu) oma õigust nõuda. Sellist suhtumist demonstreerib ilmekalt ka mõni aasta hiljem, 2002. aasta sügisel konjunktuuriinstituudi direktori Marje Josingu poolt käibesse toodud kujund eesti vaesusest, mis on „lapsega naise nägu“ (Ernits 2002).

Nii võib öelda, et üksikemade jäämine sotsiaalsesse perifeeriasse on teatud mõttes 1990. aastate arengute loomulik tulemus. Sealjuures oli iseloomulik, et sotsiaalprobleeme, sealhulgas ka üksikemade toimetulekuraskusi, esitleti meedias üksiknäidetena ning neid ei seotud perepoliitikaga laiemalt. Üksikvanemate materiaalse toetuse võimalikkude suurendamiseks suhtuti umbusuga. Kardeti nii üksikvanema staatusega manipuleerimist kui ka asjaolu, et see motiveeriks sünnitama ebasoovitavaid ühiskonnagruppe. Üksikemasid sunniti mitmeti kaitsepositsioonidele, kuna neid süüdistati võimetuses perekonda koos hoida. Naisi peeti vastutavateks abielust kui normist kõrvalehiilimise ja mittetäieliku perekonna eest. Suurele osale 1990. aastate pereelu käsitlevatele avalikele tekstidele ongi iseloomulik naisekesksus, naiste vastutavaks pidamine iibelanguses. Paradoksaalsel moel pannakse selle eest vastutama ka üksikemad.

Kirjandus

- Bourdieu, Pierre 2003. *Praktilised põhjused. Teoteooriast*. [Tallinn:] Tänapäev.
- Derman, Niina 1999. Üksikvanemaga pered. – *Argielu Eestis 1990ndatel aastatel: elanikkonnaküsitlustel „Eesti 98“ ja „Eesti 93“ põhinev sotsioloogiline ülevaade*. Toim Anu Narusk. [Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus], 56–63.
- Derman, Niina 2001. Üksikemade pered – üks riskigruppidest. – *Mitte ainult võitjatest*. Toim. Leeni Hansson. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 54–66.

- Van Dijk, Teun A. 1998. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- Van Dijk, Teun A. 2000. On the analysis of parliamentary debates on immigration. – M. Reisigl, R. Wodak (eds.). *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. Vienna: Passagen Verlag, 85–103. [http://www.discourse-in-society.org/OldArticles/On the analysis of parliamentary debates on immigration.pdf](http://www.discourse-in-society.org/OldArticles/On_the_analysis_of_parliamentary_debates_on_immigration.pdf).
- Eesti Naine* 1999. Nr 8: 6.
- Ernits, Peeter 2002. Ülekuulamine viimase eestlase asjus. – *Postimees*, 17. september.
- Hansson, Leeni & Aili Kelam 2000. Muutuv perekond Eestis ja Euroopas. – *Eesti inimarengu aruanne*. Tallinn: ÜRO Arenguprogramm Eestis / UNDP, 42–48.
- Kalmus, Veronika 1998. Ärgem materdagem üksikemasid! – *Postimees*, 16. veebruar.
- Kelam, Aili 2001. Eesti perekond ja peresuhted 1990ndatel aastatel. – *Mitte ainult võitjatest*. Toim Leeni Hansson. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 16–34.
- Kutsar, Dagmar & Ene-Margit Tiit 2002. *Pereliikmete väärtushinnangud ja demograafilised käitumiseelisted ning perekonna diskursus Eesti sotsiaaltöö praktikas*. <http://www.riik.ee/rahvastik/kutsar.pdf>.
- Könnussaar, Tiia 1994. Jagatud mure on väiksem. – *Pere ja Kodu* 9: 26–27.
- Kütt, I. 1998. Õigus sünnitada on ka vallalistel. – *Postimees*, 13. veebruar.
- Lang, Tiina 1998. Usaldagem naiste vastutust elu eest. – *Postimees*, 13. veebruar.
- Lauristin, Marju & Peeter Vihalemm 1998. Postkommunistlik siirdeaeg Eestis. Tõlgendusvõimalusi. – *Akadeemia* 4: 675–701, 5: 899–916.
- Loom, R. 1998. Mingi raha ei pane naist sünnitama. – *Postimees*, 19. veebruar.
- Lõhmus, Maarja 2000. Kust otsida meediatekstide sotsiaalset põhja? – *Meedia. Folkloor. Mütoloogia*. Tänapäeva folkloorist III. Toim. Mare Kõiva. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 153–160.
- Lõhmus, Maarja 2002. *Transformation of Public Text in Totalitarian System. A Socio-Semiotic Study of Soviet Censorship Practices in Estonian Radio in the 1980s*. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja/Ser. B. Osa/Tom. 248. Turku: Turun yliopisto.
- Masso, Iivi 2001. Eesti sotsiaalpoliitilisest arengust 90-ndatel. – *Vikerkaar* 2–3: 161–166.
- Narusk, Agne 1994. Ema ja laps – perekond või mitte? – *Pere ja Kodu* 4: 26–27.
- Pere ja Kodu* 1994. Nr 4: 4-5, nr 9.
- Pilli, Einike 1998. Olla või mitte olla abielus. – *Postimees*, 17. veebruar.
- Pilvre, Barbi 1999. Kas üksikema on praaknaine? – *Eesti Naine* 6: 28–29.
- Pullerits, Priit 1998a. Millisel naisel on õigus sünnitada? – *Postimees*, 11. veebruar.
- Pullerits, Priit 1998b. Kolm lihtsat reeglit. – *Postimees*, 26. veebruar.
- Pullerits, Priit 1999. Eesti naised kruvivad oma hinda aina kõrgemale. – *Postimees*, 14. mai.
- Silgo, Evelin 1998. Kõik naised tanu alla? – *Postimees*, 14. veebruar.
- Soomets, Asse 1992. Kas jääda lasteta? – *Eesti Naine* 2: 13.
- Tarn, Ene 1994. Põhjused ja tagajärjed. – *Pere ja Kodu* 9: 25.
- Torop, Peeter 2000. Kultuuri tekstuaalsus. – *Kultuuritekst ja traditsioonitekst*. 26.–27. novembril 1999 Tartus toimunud seminari materjalid. Toim. Ülle Pärl. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 37–51.

WHICH WOMAN HAS THE RIGHT
TO DELIVER A BABY?
ABOUT FAMILY DISCOURSE IN ESTONIA
IN THE 2ND HALF OF THE 1990s

Inga Toom

Summary

In the 1990s, in addition to political changes, just as great changes occurred in Estonian society both in social life and in people's worldview. In family discourse the ideological shifts were connected with the fact that at the beginning of the decade traditional gender roles started to be held in high esteem. Contrary to this, different values emerged in the transition society as a whole, as under the conditions of early capitalism material success became primarily important, whereas social policy was considered to be insignificant. The article views the public texts on single mothers published in the 1990s, treating the texts as semiotic stimuli, which are able to influence public discourse.

In the Estonia of the 1990s single-parent families turned out to be marginal for several reasons. On the one hand, a mother raising her children alone did not correspond to the traditional family image, on the other, a single parent was usually not able to compete as an equal on the labour market in order to achieve sufficient financial security.

The topic brought up in 1994 in the magazine *Pere ja Kodu* (Family and Home) treated the issue of single parenting from several aspects. Although the one-parent family model was principally not condemned, the officials who discussed this issue emphasised that state support to single mothers is not expedient, as it would create a possibility to manipulate with the status of single motherhood. State support was viewed rather as symbolic and material responsibility was solely placed on the shoulders of the single parent alone.

In 1998 in newspaper *Postimees* journalist Priit Pullerits initiated a very lively discussion, emphasising the viewpoint that state support to single mothers had to be minimal. Pullerits maintains that women raising their children alone can be accused of re-producing

poverty and contributing to the spread of crime. Also, Pullerits criticizes these women for their inability to hold the family together. Yet, the letters written in response to Priit Pullerits's article disclosed that many mothers raising their children alone correspond to the single-mother stereotype, which can be characterised by putting up with little and the necessity to explain and justify their family form.

An important shift in the dynamics of the discourse of single motherhood in the 1990s was Barbi Pilvre's article, which was published in the magazine *Eesti Naine* (Estonian Woman) in 1999. Pilvre, explaining her viewpoint, raised the acute question of fathers neglecting the issues of child raising, which so far had been left aside. Pilvre holds that Estonian women are often undemanding and used to coping by themselves, consoling themselves with the legend "of a strong Northern woman".

The analysed texts clearly reflect the overall ideological developments in society. Under the influence of neo-liberalism, which started to spread in Estonia at the beginning of the era of regaining independence, it was considered either directly dangerous or simply inexpedient to support the social groups not representing conservative family values, which also include single mothers. At the same time, the Estonia of the 1990s possessed neither the mechanism to force the biological fathers make their contribution to rearing their children, nor social pressure to make them do it at all. Women were considered to be responsible for evading marriage as a norm and therefore – for the incomplete family. A great part of the public texts of the 1990s dealing with family life are characterised by women-centredness, regarding women as responsible for the decline in birth rate. As paradoxical as it may sound, single mothers are also accused of the latter.

КАКАЯ ЖЕНЩИНА ИМЕЕТ ПРАВО РОЖАТЬ? ВЗГЛЯД НА ДИСКУССИЮ О СЕМЬЕ В ЭСТОНИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 1990-Х ГОДОВ

Инга Тоом

Резюме

В 1990-е годы в эстонском обществе, наравне с политическими преобразованиями, произошли крупные изменения в социальной жизни и мировоззрении людей. Идеологические разногласия в дискуссии о семье начала 1990-х годов были связаны с возвышением традиционной социальной роли биологического пола. В противовес этому в переходный период ярко выразились в целом и другие ценности, так как в условиях раннего капитализма первостепенным стал материальный успех, тогда как социальная политика считалась маловажной.

В статье анализируются опубликованные в 1990-х годах *открытые тексты* о матерях-одиночках, при этом сами тексты рассматриваются как семиотические стимулы, направленные на общественный диалог и влияющие на него.

По разным причинам, в 1990-х годах родители-одиночки стали маргинальными. С одной стороны, мать, одна воспитывающая ребенка, не отвечала традиционным стандартам семьи, и, с другой, мать-одиночка не могла также одинаково со всеми конкурировать на трудовом рынке, чтоб достичь определенного материального обеспечения.

Проблема, поднятая на страницах журнала *Pere ja Kodu* в 1994 году, рассматривала тематику с разных аспектов. И хотя модель семьи с одним родителем в принципе не осуждалась, взявшие слово должностные лица подчеркивали, что поддержка родителям-одиночкам со стороны государства нецелесообразна. При этом одной из причин называлась возможность манипуляции статусом матери-одиночки. Поддержка государства виделась более символической, вся материальная ответственность возлагалась на плечи самого родителя-одиночки.

Активную общественную дискуссию вызвала заметка журналиста Прийта Пуллеритса на страницах газеты *Postimees*, – автор также поддерживал мнение, что государственная поддержка матерям-одиночкам должна быть минимальной. По мнению Пуллеритса, матери, одни воспитывающие детей, виноваты в воспроизводстве бедности и распространении преступности. Пуллеритс обвиняет матерей-одиночек также в том, что они не смогли сохранить семью. Однако из писем-откликов на статью Пуллеритса явствует, что многие матери, воспитывающие детей без мужа, отвечают тому стереотипу матери-одиночки, для которой характерно примирение малым и потребность в объяснении-оправдании своей модели семьи.

Важным моментом в процессе дискуссии о матерях-одиночках стала статья Барби Пильвре, появившаяся в 1999 году в журнале *Eesti Naine*. Пильвре остро поднимает остававшийся до этого в тени вопрос об отцах, которые отлынивают от воспитания детей. По мнению Пильвре, женщины в Эстонии довольно непретенциозны и привыкли во всем справляться сами, поддержкой или отговоркой чему легенда о «сильной северной женщине».

В анализируемых текстах достаточно ясно выражается общее идеологическое развитие общества. В первые годы после восстановления независимости Эстонии, под влиянием распространенной идеологии нового либерализма, считалось или прямо опасным, или просто непрактичным поддерживать общественные слои, не отвечающие требованиям консервативной модели семьи с ее ценностями, в т.ч. и матерей-одиночек. Одновременно, в 1990-х годах отсутствовали как механизмы, при помощи которых можно было бы требовать от биологических отцов их финансовую поддержку в воспитание детей, так и общественный напор, что они должны вообще делать это. Женщины считались ответственными за брак как норму, а также за отлынивание от него, тем самым и за неполноценность семьи. Центральным пунктом рассматриваемых статей, посвященных семейной проблематике, является женщина, одновременно, она же считается ответственной за падение рождаемости. Как ни парадоксально, обвиняются в этом и матери-одиночки.

